

Kampen för och mot företagande

| av Nils-Eric Sandberg

Den svenska ekonomins problem är primärt två:
vi har för få växande företag; och vi har för många som inte arbetar.

ATT EN DRYG MILJON personer i arbetsför ålder står utanför arbetskraften beror i första hand på kombinationen av höga lönekostnader, höga marginaleffekter, och generösa system för ersättning. Det senare kan formuleras som att staten energiskt försöker få personer att sluta arbeta, genom att i A-kassa, sjukförsäkring och förtidspension betala nästan lika mycket netto som människor får i lön genom att arbeta. Systemet skapar mycket starka frestelser till bidragsarbete.

I en mening hänger problemen ihop. Som Sven Rydenfelt lärde mej för länge sedan: arbetslöshet är en följd av brist på företagare; och bristen på företagare är en följd av att skatten på företagare är för hög.

Den praktiska slutsatsen är enkel.

STORA – F.D. SMÅ

Sverige har en unik industristruktur: extremt många stora företag, relativt många små, och mycket få medelstora.

Först de stora – som en gång var små.

Här en lista på de svenska storföretag som grundats på en svensk innovation:

1862 Sandvik	1892 Bahco
1863 Nobel	1904 AGA
1873 Atlas Copco	1907 ASEA
1874 SCA	1907 SKF
1875 LM Ericsson	1948 Hasselblad
1878 Alfa Laval	1951 TetraPak
1883 Munksjö	1967 Gambro
1887 Facit Halda	

Tabellen visar att guldåldern för svenskt företagande kom decennierna närmast före och efter förra sekelskiftet. Bakgrunden är bekant. Johan August Gripenstedt (som var en riktigt liberal finansminister – läsaren måste använda sin fantasi för att nu föreställa sig en sådan)

avvecklade skråsystemet och införde en aktiebolagslag, åren strax före 1850. Det blev inledningen till den liberalisering av den svenska ekonomin som blev förutsättningen för industrialiseringen, alltså grundläggningen för Sveriges framtida välstånd.

Näringsfrihetsförordningen och slopandet av ränteregleringen 1864 fullbordade processen.

Och därmed gick startskottet för företagsetablerandet.

Alla företag i min tabell är nu stora. Från början startades de av en entreprenör, eller några stycken. Och i början var de alla små. Men de expanderade snabbt. Ett exempel: LM Ericsson startade 1876, i en lägenhet på Drottninggatan. År 1900 hade företaget en exportandel på 90 procent.

Volvo grundades 1926 som dotterbolag till SKF. Saab grundades 1937.

Men under snart hundra år har endast fyra storföretag grundats på en svensk innovation: Hasselblad, TetraPak, Gambro och IKEA. Inga fler.

Detta är något allvarligt för tillväxten och levnadsstandarden i Sverige. Det tyder på att det riktigt fruktbara företagsskapandet delvis upphört. Små företag startas, men de expanderar inte.

Om näringsministern Pagrotsky läst någon bok i sitt ämne måste han legat sömnlös av oro de senaste decennierna. Nu verkar han ha sovit gott. Av detta kan vi dra en del deprimerande slutsatser.

Så varför får vi inte fler snabbt växande företag grundade på svenska innovationer?

Svaret kan inte finnas i någon generell trend inom industriländerna. En rad av världens dominerande dataföretag grundades från 1970-talet i USA – Microsoft, Hewlett-Packard, Dell, etc. Utan svaret måste sökas i den svenska ekonomins specifika villkor för företagande.

EXTREM

En huvudförklaring ligger sannolikt i den extrema beskattningen på företagaren. Tillväxt är helt enkelt inte lönsamt; den lilla ökningen av nettoinkomst som expan-

sionen kan ge står inte i rimlig proportion till ökningen av arbete och risk. Företagsekonomen Per Davidsson har i flera undersökningar funnit att många småföretagare inte vill expandera, även om de sannolikt kan.

En annan förklaring, som lanserats av Erik Dahmén, säger att små och medelstora företag missgynnats av devalveringscyklerna. Sjuttio- och åttiotalen fick samma mönster: först en extrem ökning av kostnaderna, sedan en devalvering – etc, etc, etc. På knappt tjugo år fick vi sex sådana cykler.

Storföretagen är helt internationaliserade. De mindre företagen har vanligen inte hunnit bygga upp någon internationell försäljningsorganisation.

Vidare är de mindre företagen relativt personalintensiva, medan de stora företagen inom basindustrierna har lite personal i förhållande till kapitalstock och försäljningsvärde. De personalintensiva företagen drabbas mest när lönekostnaderna skenar. De kapitalintensiva drabbas mindre, men vinner mycket på en devalvering.

Enligt detta resonemang har devalveringscyklerna bromsat tillväxten i de mindre företagen, särskilt kunskapsföretagen, och samtidigt konserverat företagsstrukturen genom att gynna den kapitaltunga basindustrin.

Konkret uttryckt: livet blev lättare för stål- och skogsindustri, svårare för elektronik och läkemedel.

EMIGRATIONEN

Från början och mitten av 1800-talet emigrerade bortåt 25 procent av befolkningen. Att utvandra var då ett stort äventyr. De som lämnade landet var de mest frihetsälskande, de djärvaste, de mest riskvilliga. Det är resten av oss som nu är kvar.

Emigranterna flyttade inte frivilligt. Utan de jagades ut ur landet: av religiöst och politiskt förtryck, av skråsystemets arbetsförbud, av fattigdom.

Nu har vi en motsvarande emigration av företag. Från 1970 har 38 större företag antingen köpts upp av utlandet, eller flyttat utomlands.

Ett skäl av flera till uppköpen är givetvis devalveringarna. När värdet på kronan halverats mot utländska valutor blir följden en realisation på svenska företag.

Ett av flera skäl till emigrationen ligger i skatterna. De två kommersiellt förmodligen mest framgångsrika företag som startats i Sverige, IKEA och TetraPak, har båda emigrerat, av skatteskal. Revisorerna räknade ut att om grundaren avled – det händer; många människor avlider, till slut – så skulle staten genom kombinationen av reavinstskatt och arvsskatt praktiskt taget konfiskera

företagen. Allt vad Kamprad och Ruben Rausing med slit och risktagande arbetat ihop skulle staten lägga beslag på.

Rausings beslöt fly ur landet efter att Rudolf Meidner lagt sitt förslag om löntagarfonder. Ty via fonderna skulle facket inom några få år ha tagit över röstmajoriteten i det företag som Ruben Rausing byggt upp genom 32 år av arbete och investeringar.

Nu kom inga löntagarfonder enligt Meidners koncept. Men arvsskatten fanns kvar.

En ekonomisk doktor Pangloss kan givetvis vända på resonemanget och säga att hur företagen än flyttar så lever vi i den bästa av världar. Att företagen flyttar över gränserna är helt naturligt i en integrerad ekonomi. De svenska storföretagen är mer internationaliserade än de flesta, och har huvuddelen av sin produktion i dotterbolag spridda över tre kontinenter.

Men Pangloss tolkar även det värsta till det bästa. Att storföretag i små länder expanderar över gränserna är en naturlig följd av strävan efter skalfördelar. Att storföretag köps upp av utländska konkurrenter är något annat.

Det allra mesta av den svenska läkemedelsindustrin har nu köpts upp och flyttat. Med huvudkontoren flyttar också en stor del av företagets nyckelfunktion, dvs forskningen. Det innebär att en stor del av den svenska spjutspetsforskningen emigrerar. Landet förlorar en del av sitt intellektuella kapital.

Näringsministern kan attrahera internationell forskare genom att erbjuda halva lönen och dubbla skatten.

I ett längre perspektiv, säg tio-tjugo år, blir den här trenden riktigt allvarlig. Vi har kvar vår basindustri. Men den personalintensiva tillverkningen på mellannivå kommer att tas över av främst de östeuropeiska länder som från nästa år blir medlemmar av EU. De flesta av dem har en kombination av lönekostnader och produktivitet som är helt överlägsen vad Sverige kan erbjuda. Alltså kan vi vänta en ny emigration av främst legotillverkning av komponenter. Det Sverige kan konkurrera med är kunskap. Men hur mycket kunskap har vi kvar, om femton år, sedan läkemedelsindustrin flyttat och nästan alla inom elektronik och bioteknik får dubbel lön och halv skatt om de ger sig iväg?

INSTITUTIONERNA TAR ÖVER

Vi har äntligen även i Sverige fått en diskussion om corporate governance, dvs vem som ska styra i ett företag: ägarna eller den anställda ledningen. De senaste decennierna har ägandet institutionaliserats; nu äger investmentbolag och fonder bortåt 90 procent av aktierna i svenska företag.

"Ägandet har en mycket viktig funktion i ekonomin: att övervaka företagens ledningar."

Men institutionerna kan inte utöva en aktiv ägarroll i företagen. (Se docent Anne-Marie Pålssons artikel i Ekonomisk debatt 2001:1!) Institutionernas ledningar har som enda uppgift att maximera avkastningen, kort-siktigt.

Visserligen är fler svenskar än någonsin nu aktiesparare. Men de är inlåsta av skattereglerna. Om aktiespararen är missnöjd med sin fond och vill byta måste han betala 30 procent av vinsten i skatt. Och denna skatt är inte indexreglerad; en del av vinsten kan alltså bestå av inflation.

Samma gäller givetvis de få som sparar i direktägda aktier.

Ägandet har en mycket viktig funktion i ekonomin: att övervaka företagets ledningar. Och denna övervakningsfunktion förstärks om den utövas av dem som äger aktier direkt, och därmed har ett eget intresse av att företaget drivs med lönsamhet.

Men institutionaliserandet av ägandet frikopplar alltmer övervakningen från direkt intresse av lönsamhet. Följden kan vi avläsa i institutionsstyrda företag som exempelvis Volvo och försäkringsbolagen.

Den fondstyrda kvartalskapitalismen försöker maximera avkastningen på kort sikt – några veckor eller så. Men det ägande som byggde företagen hade längre perspektiv. Utvecklingen av Losec, som blev världens mest sålda läkemedel, tog 23 år. Ruben Rausing i TetraPak arbetade och investerade i 32 år innan vinsterna från tetrapakmjölken kom. Att han kunde hålla ut så länge berodde på att han hade orubbligt förtroende hos Jacob Wallenberg, och därmed öppen kredit i Enskilda Banken.

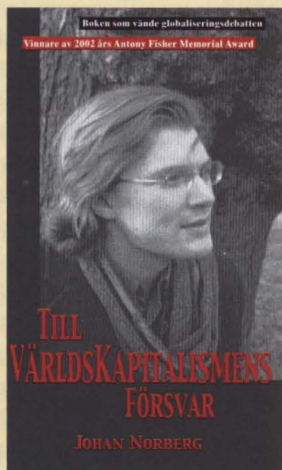
Ingenstans finns enkla lösningar. Men: om Sverige ska få en aktiemarknad som kan generera kapital och utöva ägarkontroll och ge människor chans att starta och expandera egna företag – då är det första villkoret att statsmakten slutar behandla företagare och aktieägare som samhällets fiender.

Men när kan detta ske – när statsmakten ockuperats av socialdemokratien och kommunisterna, de två partier som har den egna ideologins uppdrag att bekämpa privat företagande och ägande?

Nils-Eric Sandberg (nils_eric_sandberg@hotmail.com) är författare och frilansskribent.

johan norberg.net

Liberalism–Capitalism–Globalisation

"En svensk intellektuell som nått världsberömmelse utan att vara särskilt känd i sitt eget land."

Peter Wolodarski, Dagens Nyheter

Johan Norberg har förändrat globaliseringsdebatten. Hans bästsäljande bok **Till världskapitalismens försvar** är redan publicerad på åtta språk, och brittiska Channel 4 har gjort en TV-dokumentär baserad på boken. På hemsidan **johannorberg.net** delar han dagligen med sig av sina senaste tankar om hur kapitalismen kan rädda världen.

GlobLog

Boken kan beställas på
www.timbro.se/bokhandel

TIMBRO

Timbro, Box 5234, 102 45 Stockholm, tel 08-587 898 00, fax 08-587 898 55, info@timbro.se, www.timbro.se